

בענין השתמשות בכהן

מהירושלמי דלעיל, ועוד הביא ראיה מפרק אע"פ (כ"ז:) לקוט כהן מישראל לא יאכל בתרומה, ועוד ראיה מפרק כיצד הרגל (כ:) אמר ליה רב"ח לרב חסדא לכי תשמש לי שקל סודרא כרך ליה, ורב חסדא כהן היה כדאיתא בבכורות (מ"ד), ועוד ראיה מפרק הזרוע והלחיים (קל"ג) א"ל רבא לשמעיה זכה לי במתנתא דבעינא למיכל לישנא בחרדלא. (את שני ראיות האחרונות הביא המג"א להוכיח שיכול למחול), ותירץ ע"ז הסמ"ג במ"ע רפ"ג שמתני שאסור זה רק בחנם, אבל בשכר מותר, ובמנחת חינוך (מצוה רס"ט) ביאר שיטת הסמ"ג שזה גם מטעם מחילה, וא"כ הסמ"ג סובר כהמרדכי, וכן ביאר המקנה, והנראה לפענ"ד לפי"ז לתרץ את קושית האליה רבה שהניח בצ"ע שיטת הסמ"ג דאשתמיטתיה דברי המהר"ם מרוטנברג שנביא לקמן, ולפי"ז א"ש שסובר כן כמוהו. והנה חזינן דהאליה רבה חולק על הבנת המנחת חינוך והמקנה בשיטת הסמ"ג, דהא לא תירץ כמו שתירצנו וע"כ דסובר דבחנם בכל גווני אסור, והנראה בביאור סברתו, דלא הוי שהכהן עושה טובה, אלא הוי כמו שמוכר מתנות כהונה שמותר למכור וא"כ גם פה הוא מוכר את כבודו ודו"ק. וכעין זה כתב בט"ז (סקל"ט) דהקשה על שיטת המרדכי

בגמ' דף כ"א ע"ב אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום, הנה פסק הרמ"א בשו"ע או"ח סימן קכ"ח סמ"ה וז"ל אסור להשתמש בכהן אחר ^{12/6/2018 10:06 AM} בזמן הזה דהוי כמועל בהקדש אם לא מחל ע"כ, ומקורו מהמרדכי בהגהות דגיטין דכתב וז"ל מעשה בכהן אחד שיצק מים ע"י ר"ת, והקשה תלמיד אחד הא שנינו בירושלמי (פ"ח דברכות ה"ה) המשתמש בכהונה ה"ז מעל, והשיב ר"ת אין קדושה בזמן הזה דקיי"ל בגדיהם עליהם קדושה עליהם, ואי לא לא, והקשה א"כ כל מיני קדושה לא ליעבד להו, ושתק ר"ת. והשיב הרב פטר דנהי שיש בו קדושה, מ"מ יכול למחול כדאמר פ"ק דקדושין (כ"א:) אין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ, משמע דבלאו ה"ט יכול להשתמש בו, עכ"ל. וכונתו בראיה שהעבד מוחל. ובמנחת חינוך (מצוה רס"ט) ביאר דלכאורה על תחילת המכר לא יועיל התירוץ דהרב פטר דהרי הוא לא מוחל שימכרוהו בע"כ, ומוכר עצמו הרי הוא לא נרצע, אלא ביאר שהיות והוא גנב והוא אינו מוחל, אז א"כ הוא בעל עבירה וע"כ אינו ראוי לכבוד של כהן כפי שביאר בחינוך.

אולם בהגהות מיימוניות נשאר בצ"ע

כבוד ה' ועיי"ש באריכות ועוד מה הסברא לחלק ממלך שאין יכול למחול על כבודו ואין יכול לומר כבוד ת"ח שאני. וע"כ הסיק שלא יכול למחול, וכ"כ במנחת חינוך דכן היא דעת הרהמ"ח ספר החינוך, שאם מאן יכפו אותו בע"כ, ועיי"ש דהביא שדין זה מבואר ברמב"ם פ"ד מכלי המקדש ה"א ולא הביא דאם מאן יכפו בע"כ, אולם העיר במנחת יצחק א"א דכל דברי החינוך כאן מועתקים מספר המצוות לרמב"ם (עשה לב), והרמב"ם בפסקים סמך על דבריו בסה"מ, דשם פסק שמאן, יקדשיהו בע"כ. אולם המנ"ח גלה דעתו בכמה מקומות שלא היה לפניו ספר המצוות, ולמעשה הביא שם דהמקור הוא מהספרא (פ"א פיסקא י"ג) שכתוב בזה"ל וקדשתי ע"כ כלומר שזאת המצוה אנחנו נצטינו בה ואין זה בבחירת הכהן. וכן כתב בהגהות מימוניות שהבאנו ^{לצד החכמה} לעיל וכן היא שיטת הסמ"ג, ע"פ פירוש הדעת תורה וכן האליה רבה, ודלא כמנחת חינוך, ע"כ השיטות של אלה שסוברים שא"א למחול.

והנה כעת צריכים לישוב לפי השיטות שא"א למחול את הקושיות של החולקים, ובראשונה יש לישוב את שיטת ר"ת שנתן ליצוק מים על ידיו, והנראה לפענ"ד לבאר שזה לא נקרא שהוא עשה פה טובה לכהן אלא הוי כעשה טובה לעצמו, שע"י שהוא משמש את רבותיו, אז יש לו אליהם הכנעה וממילא הוא מבין יותר טוב את לימודם, ובשתיקת ר"ת נבאר כהט"ז, ומצאתי אח"כ כע"ז בהקדמת שערי

דהרי קיי"ל וקדשתו בע"כ שכופים אותו אם נשא גרושה, ואמאי לא גימא דמחל על קדושתו, ומתרץ הט"ז שהטעם דיכול למחול משום שיש לו הנאה ולא אסרה תורה מידי דניחא ליה חוץ ממה שאסרה תורה בפרוש, ופה היה בודאי ניחא לשמש בקודש, ומה ששתק ר"ת היה כיון שלא רצה ליטול שם ת"ח עליו, ועיי"ש דמביא כזאת במק"א. אולם ההבדל בין הט"ז לאליה רבה, דלא"ר בעינן דבר ממשי, משא"כ לט"ז מספיק גם דבר שהוא לא ממשי.

והקשה על ביאור הט"ז בהגהות באר היטב וז"ל ואישתמיט להרב ט"ז, מ"ש המרדכי בפרק הניזקין ע"ש מהר"ם (והוא בתשובות מהר"ם מרוטנברג סימן ק"ז) וז"ל ולא כמ"ש כיון דמוקדשתו יליף אמאי לא יכפו אותו דה"מ גבי נושא נשים בעבירה אבל לפתוח ראשון ולברך ראשון דלא הוי אלא כבודי יכול למחול, הרי דנתה ששאני נושא נשים בעבירה, עכ"ל. (והביא לכך ראייה במחצית השקל מכהן ששונא מתנות ובודאי דלא כפינן ליה לקבל מנה יפה) וכן הקשה האליה רבה, וכ"נ במנחת חינוך, ולסיכום שיטת הט"ז הוא שיכול למחול רק אם יש לו הנאה, ושיטת החולקים עליו היא שתמיד יכול למחול.

והנה יש שחולקים על הרמ"א שסובר שיכול למחול, וסוברים שאין יכול למחול ונביא השיטות: בהגהות חכמת שלמה כתב להקשות דהרי כתוב וקדשתו כי את לחם וכו' וא"כ איך יכול למחול על

יושר לר"ש שקאפ שהביא בשם גיסו הרב שלמה מטעלו.

ואח"כ הביאו ראייה מפ"ק דקדושין אין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ ומשמע דבלאו ה"ט אפשר להשתעבד בו, הנה הביא במל"מ (פ"ג מעבדים ה"ח) את שיטת מהר"ש יפה מראה בס"ב, שכהן שאינו מיוחס מותר להשתמש בו והוכיח זאת מהריב"ש, ולפי"ז א"ש שהמיעוט פה שלא נרצע זה על עבד כהן שאינו מיוחס ובו מותר להשתמש. ועין במל"מ שדחה זאת, אולם הוא אומר שאפשר ללמוד מהריב"ש שבכהן ע"ה מותר להשתמש, ולפי"ז נמי א"ש שהמיעוט הוא על כהן ע"ה שנמכר לעבד והוא לא נרצע. ובמנחת חינוך כתב וז"ל ואפש"ל דהא דהר"ם אינו מביא דין זה דהספרא דאף בעל מום מצוה לקדשו אפשר דיצא לו כן מן הגמרא הנ"ל דממעט ע"ע שלא יהיה נרצע מהפסוק ישב אל משפחתו וזה נעשה בע"מ, והיה קשה לו קושית הראשונים, בלאו הקרא הא א"א לעבוד עמו ולא ניתא ליה בתרוץ שהוא מוחל דזה פשוט דמחילה כזו כמו כיבוד אב ואם בכל פעם יכול לחזור בו מן המחילה כי כל דבר דלאו ממון, יכול בכל פעם לחזור, עיין מל"מ (פ"ו מאישות ה"י), ע"כ יצא לו להר"מ דבעל מום אין מצוה לקדשו, א"כ אי לא מעט הקרא הו"א דנרצע, וכיון דנרצע נעשה בע"מ א"כ הוא עבד עולם ורשאי להשתמש בו, אבל אי אמרינן דאף בע"מ אינו רשאי להשתמש בו, הדרה קושיא לדוכתא בלאו מיעוט למה לי הרציעה כיון

דלא יכול להחזיקו לעבד עולם, אך מ"מ צ"ע דידוע דאין דרך רבינו הגדול לדחות ברייתא מפורשת מכח קושיא ותירוץ וצ"ע. אולם כבר הבאנו את המנחת יצחק שרבינו הר"מ סמך על דבריו בסה"מ, והנה במקנה תירץ שכהן בכהן מותר להשתמש, וא"כ פה המיעוט הוא דאף שרבו כהן לא ירצעו אותו, וכדין זה הביא הביאור הלכה בשם הישועות יעקב. אולם במחצית השקל כתב מפורשות שאסור והוכיח זאת מזה שהרב פטר הביא ראייה מזה, והנראה לבאר פלוגתתם דהמחצית השקל סבר שזה הוי ממש כמועל בהקדש וע"כ גם לכהנים אסור, אולם המקנה והישועות יעקב סוברים דזה הענין הוא שלא יצא שכהן ישמש לישראל אבל אם שניהם בדרגה שוה אין בכך בזיון ודו"ק.

ואח"כ הביאו ראייה מפרק אע"פ, הנה בזה אפשר לתרץ כמו שהבאנו לעיל, (חוץ מתירוץ המקנה) ועוד אפשר לתרץ שזה כאילו שעובד לעצמו שיקבל תשלום על עבודתו, ועל הראיה מרב"ח בפרק כיצד הרגל נ"ל כמו שכתבתי עם רבינו תם, ועל הראיה משמעיה דרבא דהיה כהן, עיין מה שכתב בזה המקנה וכן כלדלעיל.

ולפי השיטות שאפשר למחול יש לישב את קושיות החכמת שלמה שס"ל שא"א למחול, והנראה לפענ"ד בדרך אפשר לתרץ ע"ז דבאמת מצד הדין בהכל יהיה אפשר למחול ובודא רצונו יתברך שיהיה מדות טובות רק במלך יש סיבה מיוחדת שיהיה אימתו עליך ודו"ק בזה.